Nemzet és nemzetállam

7. osztály • Történelem • A nemzetállamok és a birodalmi politika kora

TANANYAG

A 19. században sok európai ember számára vált fontossá, hogy egy nemzethez tartozik. A nemzet összetartozást vállaló történelmi közösség; tagjait nyelv, kultúra, közös emlékek vagy politikai hagyományok kapcsolhatják össze. Az állam egy terület és lakosság felett működő közhatalmi szervezet. A két fogalom nem azonos. [2]

Fogalom	Mire figyelj?
nemzet	Az emberek közösségére és összetartozására.
állam	A területre, intézményekre és közhatalomra.
nemzetállam	Olyan államra, amely magát egy nemzet politikai keretének tekinti.

A nemzetállamban is élhetnek más nemzethez tartozó közösségek.

1. Közösség vagy szervezet?

Írd mellé: nemzet vagy állam!
a) törvényeket hoz, adót szed: _____
b) közös történelmi emlékek kötik össze tagjait:
_____

2. Mi kapcsolhat össze?

Sorolj fel a tananyagból három összetartó tényezőt!

3. Pontosíts!

„Minden nemzetnek mindig van önálló állama.” Helyes? Karikázd: igen / nem.

Fogalmak, amelyeket érdemes különválasztani

TANANYAG

Az állampolgárság egy ember és egy állam jogi kapcsolata. A nemzeti identitás az a tudat, hogy valaki mely nemzeti közösséghez tartozik. Egy ember többféle kötődést is megélhet. A nemzeti kisebbség egy államon belül a többségtől eltérő nemzeti közösség. A történelmi szóhasználat változhat, ezért mindig figyeld a korszakot!

Példa	Mit ír le?
A hatóság útlevelet állít ki.	állami tevékenység
Egy közösség ápolja nyelvét és hagyományait.	kulturális összetartozás
Valaki két nyelven nő fel.	személyes élethelyzet; ebből önmagában nem állapítható meg az állampolgársága

4. Melyik fogalom illik ide?

a) Jogi kapcsolat egy állammal: _____
b) Nemzeti hovatartozás tudata: _____
c) A többségtől eltérő nemzeti közösség egy államban:
_____

5. Mit nem tudunk még?

Anna magyarul és németül beszél. Megállapítható-e csak ebből az állampolgársága? Írj indoklást!

6. Két külön kérdés

Fogalmazz egy kérdést az állampolgárságról, és egyet a nemzeti kötődésről! Ne válaszolj mások helyett!

A nemzeti eszme politikai üzenete

TANANYAG

A nacionalizmus, vagyis a nemzeti eszme a nemzet összetartozását és politikai érdekeit hangsúlyozza. A 19. században összekapcsolódhatott az önállóság, az egyesítés és a polgári jogok követelésével. A saját közösség szeretete azonban nem teszi szükségessé más közösségek lebecsülését. [2, 3]

FORRÁS • Franciaország, 1789

„Minden szuverenitás elve lényegében a nemzetben rejlik.”

Az Emberi és polgári jogok nyilatkozata, 3. cikk, részlet. Saját magyar fordítás az Élysée-palota közlése alapján. [4]

Szuverenitás: a legfőbb hatalom, az önálló döntés joga. A nyilatkozat elvet fogalmaz meg; önmagában nem bizonyítja, hogy minden ember azonnal egyenlő politikai jogokat kapott.

7. Hol van a hatalom alapja?

A forrás szerint kiben vagy miben rejlik a legfőbb hatalom? Húzd alá az idézet megfelelő szavát!

8. Fogalmazd át!

Mondd el a forrás üzenetét egy egyszerű mondatban! Használd a „nemzet” és a „hatalom” szót!

9. Elv és gyakorlat

Bizonyítja-e ez az egyetlen mondat, hogy 1789-ben mindenki szavazhatott? Indokold!

Forrásolvasó kérdés: ki, mikor, milyen céllal fogalmazta meg az állítást?

Képek: hogyan terjedhetett az összetartozás?

TANANYAG

Könyvek, újságok, iskolák és közösségi események is közvetíthettek nemzeti történeteket, nyelvi mintákat és jelképeket. A hatás nem volt mindenütt azonos: az olvasni tudás és az oktatáshoz jutás is számított. [5]

A • nyomda

B • közösségi találkozó

C • közös tanulás

10. Párosíts!

Írd a kép betűjét!
sokszorosítás: ____
személyes beszélgetés: ____
közös tanulás: ____

11. Egy lehetséges hatás

Válassz egy képet! Hogyan erősíthette az összetartozást az ábrázolt tevékenység?

12. Látom vagy feltételezem?

Látható-e a képeken, hogy pontosan mely nemzethez tartoznak az emberek? Miért?

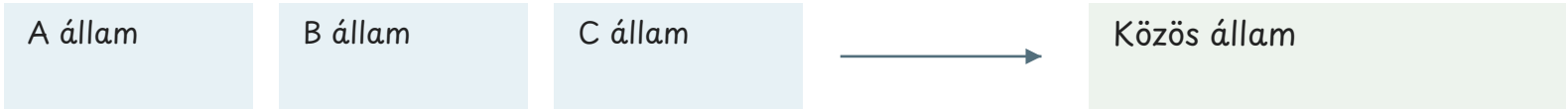
Mai szemléltető illusztrációk. Nem korabeli képi források, és nem konkrét személyeket ábrázolnak.

Háromféle cél: egyesítés, önállóság, önkormányzat

TANANYAG

A nemzeti mozgalmak céljai a helyzettől függtek. Az egyesítés több állam vagy terület közös államba fogását jelentette. A függetlenség az idegen állami uralom megszüntetését célozta. Az autonómia bizonyos belső ügyek önálló intézését jelentette egy nagyobb államon belül. Ezek a célok össze is kapcsolódhattak. [6]

EGYSZERŰSÍTETT MODELL • nem földrajzi térkép

A rajz egy folyamatot szemléltet. Nem mutatja a lakosság nyelvi vagy nemzeti összetételét.

13. Nevezd meg a célt!

Mit szemléltet a modell? Írj egy történelmi példát: német vagy olasz egység!

14. Két külön helyzet

a) Egy nép önálló államot akar külső uralom helyett.
b) Egy tartomány saját iskolai ügyeit intézné, de az államban maradna.
Melyik függetlenség, melyik autonómia?

15. Ne csak a határt nézd!

Miért nem elég az új államhatár ismerete ahhoz, hogy minden lakó nemzeti hovatartozását megállapítsuk?

Sok nemzet egy birodalomban

TANANYAG

A Habsburg Birodalomban németek, magyarok, csehek, szlovákok, románok, horvátok és más közösségek éltek. A nemzeti mozgalmak a nyelvhasználat és az önkormányzat kérdéseit is napirendre tűzték. A közösségek törekvései olykor ütköztek. Magyarországon 1844-ben a magyar lett a hivatalos nyelv. [6, 7]

ELKÉPZELT HELYZET • nem történelmi idézet

Egy többnyelvű tartományban közös hivatalt működtetnek. Az egyik csoport saját nyelvét szeretné használni, a másik csoport pedig attól tart, hogy nem érti majd az ügyintézést. Mindkettő fontosnak tartja saját közösségét.

16. Mi a közös igény?

Miben hasonlít a két csoport kívánsága? Írd le egy mondatban!

17. Keress megoldást!

Javasolj két olyan intézkedést, amely segítheti mindkét csoport ügyintézését!

18. Saját érték vagy kizárás?

Jelöld: É = saját érték ápolása; K = mások kizárása!

a) Könyvet adunk ki anyanyelvünkön. ____

b) Más nyelvű lakók nem intézhetnek ügyet. ____

c) Közös ünnepen bemutatjuk hagyományainkat. ____

A nyelvi és nemzeti különbség nem jelent emberi értékkülönbséget.

Időrend: a 18. század végétől az egységállamokig

TANANYAG

A modern nemzeti eszme kialakulása hosszú folyamat. Az 1789-es francia forradalom fontos fordulópont, az 1861-es olasz és az 1871-es német államalakulás pedig két későbbi eredmény. Az évszám mellé mindig kösd oda az eseményt! [2, 4, 8, 9]

Év	Tájékozódási pont
1789	Francia forradalom; a nemzet mint a hatalom forrása.
1844	A magyar nyelv hivatalossá válása Magyarországon.
1861	Az Olasz Királyság létrejötte; az egyesítés még folytatódik.
1871	Németország egyesítése porosz vezetéssel.

19. Melyik század?

1789: ____ . század
1844: ____ . század
1861: ____ . század
1871: ____ . század

20. Mennyi idő telt el?

a) 1789 és 1871 között: _____ év.
b) 1861 és 1871 között: _____ év.
Írd le az egyik kivonást is!

21. Helyezd el!

Jelöld az idővonalon az 1844, 1861 és 1871 éveket! A nagy osztások 20 évet jelentenek; becsüld meg a köztes helyeket!

Időrend ellenőrzése: balra a korábbi, jobbra a későbbi esemény.

Állítás, nézőpont, bizonyíték

TANANYAG

A történelmi eseményről szóló mondat lehet ellenőrizhető tényállítás vagy értékelés. Egy forrás megmutathatja szerzője céljait, de nem feltétlenül az összes szereplő véleményét. Az alábbi mondatok mai, kitalált példák a forráskritika gyakorlásához.

A • ellenőrizhető adat

Az Olasz Királyság 1861-ben jött létre.

B • értékelő kijelentés

Minden egyesítés minden lakó számára azonnal a lehető legjobb eredményt hozza.

22. Mi ellenőrizhető?

Melyik mondat tartalmaz pontos évszámhoz kötött eseményt? Nevezz meg egy forrástípust, amellyel ellenőriznéd!

23. Gyanús szavak

A B mondatban húzz alá két túlzó kifejezést! Miért kell több embercsoport helyzetét is megvizsgálni?

24. Kérdezz rá a hiányra!

Képzeld el, hogy csak egy ünnepi beszédet olvasol egy új államról! Írj két kérdést, amely segít ellenőrizni, hogyan éltek az emberek a változás után!

Tudáspróba • kapcsolatok és magyarázatok

Először önállóan dolgozz, majd más színnel javíts a tananyag és a megoldókulcs segítségével!

25. Javítsd a hibás állításokat!

a) A nemzet és az állam pontosan ugyanaz.
b) Egy nemzetállamban nem élhet kisebbség.
c) Az autonómia mindig teljes függetlenség.
Írj mindegyik helyett helyes mondatot!

26. Magyarázd meg egy példával!

Hogyan kapcsolódhat a közös nyelv ápolása a nemzeti összetartozáshoz? Írj 3-4 mondatot; említs egy eszközt és annak lehetséges hatását!

27. Egy eszme, eltérő célok

Két közösség ugyanúgy fontosnak tartja nemzetét. Az egyik több államot egyesítene, a másik belső önkormányzatot kér. Magyarázd meg, miért lehet eltérő a céljuk!

Önellenőrzés: meg tudom különböztetni a fogalmakat • példával indoklok • ellenőrzöm a forrás állítását.

Tanulókártyák • 8 pár

Vágd ki a 16 kártyát! Keresd meg a fogalomhoz vagy eseményhez tartozó párt!

Játék: először nyitott lapokkal párosíts; utána lefordítva is megpróbálhatod. Minden párhoz mondj egy magyarázó mondatot!

1 nemzet	A belső önkormányzat egy nagyobb államon belül	2 állam	B jogi kapcsolat egy ember és egy állam között
3 nemzetállam	C több állam közös államba fogása	4 állampolgárság	D közös kötődést vállaló történelmi közösség
5 egyesítés	E egy nemzet politikai kereteként fellépő állam	6 függetlenség	F a nemzet összetartozását és politikai érdekeit hangsúlyozó eszme
7 autonómia	G terület és lakosság felett működő közhatalmi szervezet	8 nacionalizmus	H önálló államiság, külső állami uralomtól való függetlenség

Megoldókulcs

A nyitott kérdéseknél a tartalmilag helyes, indokolt válaszok is elfogadhatók.

1. a) állam; b) nemzet.

2. Pl. közös nyelv, kultúra, történelmi emlékek; politikai hagyomány is jó.

3. Nem. Nemzet önálló állam nélkül is létezhet.

4. a) állampolgárság; b) nemzeti identitás; c) nemzeti kisebbség.

5. Nem. A nyelvtudás nem határozza meg a jogi kapcsolatot egy állammal.

6. Pl. „Mely állam állampolgára?"; „Mely nemzeti közösséghez tartozónak vallja magát?"

7. A nemzetben.

8. Pl. A hatalom alapját a nemzet jelenti.

9. Nem. Az idézet elvet közöl, nem a választójog szabályait.

10. Sokszorosítás: A; beszélgetés: B; tanulás: C.

11. Pl. a könyv közös nyelvet, történeteket közvetíthet; a találkozó közösséget teremt; a tanulás közös ismereteket ad.

12. Nem. A tevékenység és a ruházat nem bizonyít nemzeti hovatartozást.

13. Egyesítés; pl. német egység.

14. a) függetlenség; b) autonómia.

15. A határok nem feltétlenül követik a nemzeti közösségek elhelyezkedését; több közösség is élhet együtt.

16. Saját nyelvük használata, érthető ügyintézés.

17. Pl. kétnyelvű tájékoztatás, több nyelven beszélő ügyintéző, fordítás.

18. a) É; b) K; c) É.

19. 18.; 19.; 19.; 19. század.

20. a) 82 év; b) 10 év. 1871 - 1789 = 82.

21. 1844: az 1840 után kevéssel; 1861: közvetlenül 1860 után; 1871: 1860 és 1880 között, kissé a felezőpont után.

22. A; pl. korabeli törvény, történelmi szakkönyv, múzeumi kronológia.

23. Pl. „minden", „azonnal", „lehető legjobb". Az érintettek eltérő tapasztalatokat szerezhettek.

24. Pl. változtak-e a jogok; mit tapasztaltak a kisebbségek; hogyan alakult az életmód?

25. A nemzet közösség, az állam közhatalmi szervezet. Kisebbség nemzetállamban is élhet. Az autonómia belső önkormányzat.

26. Legyen eszköz és érthető kapcsolat: pl. anyanyelvű könyv közös történetekkel.

27. Eltérő kiinduló helyzetből más cél következhet: széttagoltságból egyesítés, nagy államon belül autonómia.

Kártyapárok: 1-D • 2-G • 3-E • 4-B • 5-C • 6-H • 7-A • 8-F

Tanári útmutató és források

TANTERVI KAPCSOLÓDÁS

Az OH 2020-as NAT-hoz illeszkedő Történelem 5-8. kerettantervének 7-8. évfolyamos szakaszához: „A nemzeti eszme és a birodalmak kora”; nacionalizmus, Németország, Olaszország, 1871. A füzet 7. osztályra szerkesztett kiegészítő anyag, nem hivatalosan jóváhagyott tankönyv. Az ütemezést a helyi tantervhez igazítsuk. [1]

Használati javaslat

1-3. oldal: fogalmak és rövid forrás. 4-6.: képek, modellek, nézőpontváltás. 7-9.: időrend, érvelés, ismétlés. 10.: párosító kártyák. 11.: teljes megoldókulcs.

Feldolgozás: kb. 3 tanóra, válogatva vagy önálló gyakorlással. Segítség: szóbank, közös első példa. Bővítés: történelmi atlaszban a 19. századi államhatárok összehasonlítása. A saját vagy családi nemzeti kötődés megosztása önkéntes.

Értékelés és felhasználás

A fogalmi pontosságot, az indoklást és a bizonyítékot értékeljük. A nyitott feladatoknál több válasz helyes lehet. Saját feladatszövegek és mai, mesterséges intelligenciával készített szemléltető képek; a képek nem történelmi bizonyítékok. A forrásrészlet fordítás, a helyzetleírásoknál külön jelezzük a kitalált példát.

ELLENŐRZÖTT FORRÁSOK • kattintható címek

[1] Oktatási Hivatal: Történelem 5-8. kerettanterv (Tortenelem_F.docx).

[2] M. Mutschlechner / The World of the Habsburgs: The birth of nations.

[3] Uő.: Nation-building - national programmes and positions.

[4] Élysée: The Declaration of the Rights of Man and of the Citizen, 1789, 3. cikk.

[5] M. Mutschlechner: The role of schools in the growth of national identity.

[6] Uő.: The drive for unification.

[7] Országgyűlés: A magyar nyelv védelme, Infojegyzet 2019/16.

[8] Quirinale archívum: 17 marzo 1861 - Vittorio Emanuele II primo Re d’Italia.

[9] Deutsches Historisches Museum: Die Reichsgründung 1871.

Ellenőrzés: 2026. október 23. • www.kisfelfedezokklub.hu